

Eduardo Jordà

En l'època del cinema mut, Lon Chaney va ser una superestrella de la mateixa magnitud de Greta Garbo i Douglas Fairbanks. Era tan conegut per la seva lletjor i disfresses que una frase publicitària –referida a un ca, a un cuc, al cartell electoral d'un polític?– deia: “No el trepitgeu, podria ser Lon Chaney”. La seva popularitat va aconseguir salvar l'abisme del temps. Trenta o quaranta anys després de la mort de l'actor, sempre que el meu padrí topava amb algú molt lleig pels carrers de Palma, comentava amb els amics de la seva edat: “Vaja quin Lon Chaney!”. Parlant en sentit estricte, Chaney no va ser un secundari ni res per l'estil. Si l'he inclòs en aquesta galeria de secundaris i oblidats, és tan sols perquè la vida atzarosa i la mort primerenca d'aquest actor varen truncar una carrera que ningú sap fins on podria haver arribat.

També hi ha una altra raó: Lon Chaney, “L'home de les mil cares”, va actuar tan maquillat i va fer uns papers tan estranys que es podria dir ben bé que era un altre qui sortia en pantalla. No he vist dues pel·lícules de Chaney en què semblés la mateixa persona, cosa que també es pot dir de les fotos que circulen d'ell. En unes és un home respectable i sever a qui confiariem, sense vacil·lar, l'administració dels nostres béns. En unes altres, és un individu tòrbol, malèfic i desmanegat, escapat de Déu sap on. I en unes altres és un pallasso patètic que ens inspira llàstima i a qui ens agradaria ajudar amb totes les nostres forces. De fet, és impossible creure que és el mateix actor qui representa els diversos papers de les seves pel·lícules quan interpreta personatges que nomen Oratget, o Mr. Wu, o Quasimodo, o Professor Eco, i fa de xinès, de músic desfigurat per l'àcid, o d'home sense cames, o de vampir, o de geperut, o de gàngster.

El vertader Lon Chaney (si és que el rostre d'un actor com ell permet parlar de veritat) tenia una de les mirades més pertorbadores que conec, perquè desprenia una intensitat radiactiva –si se'm permet l'anacronisme. Era la mirada d'un magistrat que presideix ju-

dicis sumaríssims en els quals es condemna a mort (esquarterats per una canalla!) els acusats de delictes tan greus com trepitjar l'herba d'un parc públic o escopir en terra en un carrer que du el nom d'un heroi nacional. Chaney tenia, a més, un tall de cabells marcial, unes celles lacòniques, uns llavis d'una fredor polar i dos talls a les galtes que feien pensar en les ferides d'un parell de duels de sabre. Chaney podria haver estat un oficial de l'exèrcit blanc del baró Wrangel, que va combatre contra els bolxevics al sud de Rússia; o un home acusat de bigàmia, estafa, perjur i evasió d'impostos; o un missioner d'una rectitud immisericorde; o el membre d'una terrible societat secreta els crims de la qual no es varen poder aclarir mai del tot.

La infància de Chaney va tenir alguna cosa de nin dickensià. Alonzo Chaney va néixer l'any 1883 a Colorado Springs, fill d'un barber molt pobre i d'una dona sord-muda que patia de reumatisme crònic. Els seus biògrafs destaquen que molt prest va començar a mostrar una gran habilitat per les ganyotes i la pantomima, ja que va començar a fer servir tot el registre de trucs facials, des d'arrufar el nas a moure les orelles. I així, a base de gestos i moviments facials, el nin Chaney va aconseguir comunicar-se amb sa mare sord-muda. Chaney no va arribar tan lluny com Antonio Navas, un amic de Josep Maria de Sagarra que li contava al seu germà sord-mut els contes d'Andersen amb una mímica feta de ganyotes molt estranyes i un àgil moviment dels dits. Però si no va arribar a contar-li els contes d'Andersen a sa mare, almanco va saber explicar-li qui havia guanyat els partits de beisbol, quin nin havia suspès a escola i a quin altre li havien comprat una pilota nova.

Quan era adolescent, Lon Chaney va entrar de grumet apte per a tot en un teatre, i poc després va començar a fer feina de tramoista. L'any 1901, el seu germà John va fundar una companyia de repertori, a la qual es va unir el jove Lon. El 1904, de gira per Oklahoma, Chaney va conèixer una al·lota de quinze anys amb qui es va casar l'any següent. Un any més tard varen tenir un

fill, Creighton, que va néixer mort, tot i que varen aconseguir reanimar-lo després de ficar-lo en les aigües gelades d'un llac. L'episodi sembla sorgir de la fantasia d'un maldestre imitador de García Márquez, però pareix rigorosament cert. Amb el temps, aquell nin que va néixer mort va arribar a ser, a pesar de l'oposició de son pare, l'actor Lon Chaney Jr. Per aquells anys, Chaney pare es guanyava la vida actuant en espectacles de mala mort i en teatres de *vaudeville* de poble, davant auditoris de grangers, empleats del ferrocarril, obrers gats i immigrants arribats de poc de l'Oest que no entenien ni una paraula del que es deia a l'escenari. A San Francisco, la dona de Chaney va assolir una certa popularitat com a cantant de cabaret, però la vida d'una cabaretera –dit de passada en el sentit que li donaven els predicadors quaresmals– no era la més adequada per a la felicitat conjugal. La vida matrimonial de la parella va ser, per dir-ho suaument, borrascosa, fins que ella va intentar suïcidar-se amb un verí que li va destrossar la veu, tot i que no va aconseguir matar-la (pel que es veu, el fill s'assemblava a la mare pel que fa a la resistència física). Lon Chaney es va separar de la dona i va quedar amb la custòdia del fill, a qui va contar que sa mare havia mort.

El 1912, un Chaney desesperat, pobre i amb un fill de sis anys a càrrec seu va viatjar fins a Los Angeles amb l'esperança de trobar-hi feina. Als estudis Universal li varen oferir cinc dòlars al dia per fer de genet. Chaney es va empassar l'orgull d'actor i va dir que sí. L'any 1914 es va casar amb Hazel Hastings i va començar a fer-se un nom com a actor de comèdies desgavellades (aquelles que José Luis Garci en diu *slapstick comedies*, tot i que la pronúncia vallecana les converteix més aviat en *elastic comedies*). El primer paper important va ser el d'El Granot (*The Miracle Man*, 1919), un vagabund engalipador que fingeix tenir les cames baldades per una falsa malaltia òssia. L'any següent va fer el paper d'Oratget (*The Penalty*, 1920), un criminal sense cames que es feia passar per l'amo d'una fàbrica de capells. Aquell mateix any va fer dos papers de pirata a *La isla del*

"Quan veim ara les pel·lícules de cine mut de Chaney, ens transmeten la mateixa emoció que sentim davant les coses que encara no s'han corromput per obra de la cobdícia i la mentida o el simple maneig del poder."

tesoro, i més tard va ser un xinès i un gàngster a *Outside the law* (Tod Browning, 1922). També va interpretar el jueu Fagin, el dolent d'*Oliver Twist*, que és el cap d'una banda de lladres i apareix, a les il·lustracions originals de la novel·la de Dickens, amb una barba rabinica i uns ulls de fura i una levita d'enterrador (*Oliver Twist*, 1922). A *El jorobado de Notre Dame* (1923), Chaney va dur un gep postís de cautxú que pesava vint quilos.

Quan veim ara les pel·lícules de cine mut de Chaney, ens transmeten la mateixa emoció que sentim davant les coses que encara no s'han corromput per obra de la cobdícia i la mentida o el simple maneig del poder. Aquest cine té la puresa de les coses primitives, com les talles de pedra d'una petita església romànica, o com les històries de fades i ogres que es contaven el capvespre, en una cabana a la partió d'un bosc. Fins i tot disculpam la teatralitat grandiloqüent dels actors, apresada en els teatres populars i en els *music halls*, perquè ara ens resulta, més que no grotesca, poètica i fins i tot sulim, com disculpam les primeres mesures d'un ingenu moviment revolucionari que va somiar amb l'absurd de fer feliç tota la humanitat. I no s'ha d'oblidar, per altra banda, que Lon Chaney va fer feina amb els millors directors del cine mut, sobretot amb el gran Tod Browning.

El 1924, Chaney va rodar *He who gets slapped*, dirigida pel suec Victor Sjöström, que es feia dir Victor Seastrom i havia arribat a Hollywood amb Greta Garbo. En aquesta pel·lícula feia d'un inventor que acabarà fent de pallasso en un circ, després de perdre dona i patent per culpa d'un baró malvat. L'any següent va fer la seva millor creació, la del músic desfigurat Erik a *El fantasma de la Ópera* (Rupert Julian, 1925), considerada la millor versió de totes les que s'han rodat. A *The Monster* (MGM, 1925) va ser un científic boig que intenta-

va ressuscitar els morts (suposant que ressuscitar els morts sigui una bogeria: per a mi, per descomptat, no ho és). A *Mr. Wu* (William Nigh, 1927) va ser un xinès vell i astut que sotmetia la seva cara a les tortures d'un maquillatge que semblava un concentrat de brossat. I a *The road to Mandalay* (1926) va ser Singapore Joe, un paio tort que regentava un antre a Singapur i tenia la cara crivellada de cicatrius i pigota.

A les ordres de Tod Browning, Chaney va fer una de les seves millors creacions a *London After Midnight* (MGM, 1927), en la qual feia de vampir amb un maquillatge horripilant que incloïa dues fileres de dents esmolades, i en la qual també feia el paper del circumspecte i solemne inspector de policia que s'havia proposat aglapir-lo. Al melodrama *Laugh, clown, laugh* (MGM, 1928), Chaney va ser un

pallasso que cria una orfeneta (Loretta Young) i se n'enamora, però es deixa caure d'un trapezi perquè ella pugui casar-se amb l'home que estima. També amb Tod Browning va fer *Oriente* (MGM, 1929), una pel·lícula que incloïa efectes sonors però no tenia diàleg, en la qual va compartir repartiment amb la bella mexicana Lupe Vélez. L'única pel·lícula sonora que va poder rodar Chaney va ser *El trío fantástico* (Jack Conway, 1930), en la qual feia de ventríloc capaç de crear cinc veus diferents. Malauradament, aquella va ser la seva darrera pel·lícula, ja que va morir el mes d'agost de 1930 d'un càncer de gargamella, quan es deia que la Universal el contractaria per interpretar el paper principal de *Dràcula* i *Frankenstein*. Ara el recordam com un home sense cara ni identitat que va ser tots els homes, perquè va saber ser alhora un xinès i un gàngster i un geperrut i un vantríloc i un home sense braços. I el record, a més, perquè el meu padri va comentar una vegada, a la biblioteca del Círculo Mallorquín, entre irònic i admiratiu, que un cert pal·mesà molt lleig s'assemblava a Lon Chaney. ■

